

Hobbema's laatste levensjaren; een nalezing

DOOR

A. BREDIUS.

ET gaat meestal zoo: als men denkt over een onderwerp niets meer te zullen vinden, komen er nog telkens nieuwe gegevens voor den dag.

Zoo ook hier; en ik meen geen onnut werk te doen, deze aanvulling op mijn onlangs ¹⁾ verschenen bijdrage hier te laten volgen.

In de eerste plaats echter moet ik een verzuim goed maken. Toen ik de meening uitsprak, dat HOBBEEMA na 1670 wel niet meer geschilderd zou hebben, en dat het jaartal 1689 op de beroemde Laan van Middelharnis wellicht 1669 moest gelezen worden, herinnerde ik mij niet dat de Heer C. G. 'T HOOFT indertijd in No. 947 van het Weekblad van Amsterdam een geheel tegenovergestelde meening uitte. Hij verzocht mij, den hoofdinhoud van zijn artikel af te drukken. Hij schreef:

„De vaste overtuiging, dat het schilderij onmogelijk in 1669 kon zijn „geschilderd, wegens de geringe analogie met het omstreeks dien tijd gedateerde „werk, deed mij toenmaals besluiten te schrijven aan den Heer UBBO J. MIJS

¹⁾ Oud-Holland 1910, bl. 93.

„Burgemeester van Middelharnis. Daar alles wat op de geschiedenis van het „schilderij zelve betrekking heeft, was uitgeput, koos deze toen een ander uitgangspunt, nl. te trachten uit te vorschen of er op het schilderij geen gebouwen „voorkwamen of andere zaken, die in 1669 nog niet, maar wel in 1689 voorkwamen. Na veel onderzoekingen, die eerst zonder resultaat schenen te zullen „blijven, schreef hij mij het volgende:

„Omstreeks 1700 en vroeger, toen het Haringvliet nog onmiddelijk langs „Middelharnis stroomde, stonden aan de Havenzijde van dat dorp, ten behoeve „van visscherij en scheepvaart, twee vuurbakens.

„Het eene was geplaatst aan de Oostdijk, het andere meer westelijk aan „den Visschersdijk.

„Op den achtergrond van HOBBEA's schilderij, rechts tusschen boomen, „zien we één van die beide vuurbakens, en wel *het aan den Oostdijk geplaatste*. „Dat aan den Visschersdijk zou van het punt waar HOBBEA schilderde trouwens „niet zichtbaar zijn geweest.

„Het was den Heer MIJS opgevallen, dat in de rekeningen omstreeks „1660 steeds sprake was van kaarsen voor *het* vuurbaken en in 1690 en later „voor *de* vuurbakens.

„Daarna bleek hem het volgende: Bij den hevigen storm en hoogen vloed „van 26 Januari 1682 werd te Middelharnis o. m. *het* vuurbaken weggespoeld. „Dat de visschers daarvan groote moeilijkheid ondervonden blijkt uit het „Resolutieboek:

„Op huyden den 14 February 1682 syn de stierluyden en vissers van „Middelharnis verschenen voor de E. Heeren Schout en Schepenen deser plaetse „en hebben te kennen gegeven de nodicheijt omtrent het wederopreghten van „'t vervallen vuerbaecken en dat daerby nog een tweede vereyste waerover „wy met deselve hebben besproocken, dat het vervallen baecken by ons sal „werden opgerecht op kosten van Afslagheses dorps ende het nieuwe vuerbaecken by de voorsz. stierluyden sal werden gestelt op haer eygen kosten enz.

„Hoewel 't nu duidelijk is, dat het nieuwe baken in 1682 werd opgericht, „bleek evenwel nog niet of het aan den Oostdijk dan wel aan den Visschersdijk „werd gesteld. Hiervan geeft de afslaghrekening over 1684 licht. De Heer „MIJS vond daar:

„Betaelt ofte gerestitueert acn Mr. MARINUS VAN DER DAFF, afslager van „de visch alhier, oer hetgene hy voldaan hadde aan 't *nieuwe baken van de „vissers op den Oostdijk*, waerop deselve vissers voor de korders te betalen „hadde laten staen 94 gls., die korders weigeren te betalen volgens quijttantie „de s(omm)a voorsz. van *f* 94.—

„Het voorgaande doet alzoo zien, dat het vuurbaken aan den Oostdijk „in 1682 werd geplaatst. Waar nu datzelfde baken op HOBEBEMA's schilderij „voorkomt, blijkt m. i. ten duidelijkste dat hij het bedoelde stuk niet in 1669 „geschilderd kan hebben.

„Verder vond de Heer MIJS nog in rekeningen uit dien tijd, dat de esschen- „boomen aan beide zijden van den weg in 1664 en volgende jaren zijn geplant. „Deze zouden in 1669 zeker niet de afmetingen hebben gehad als in het schilderij.

„Ten slotte nog het volgende. Van de kerk zien we in hoofdzaak de „zuidzijde. De boomen *achter de kerk* zijn het hoogst en verheffen zich boven „het dak, terwijl die aan *deze* zijde lager zijn, en een gedeelte van het gebouw „zichtbaar laten.

„Blijkens 't Resolutieboek van Ambachtsheeren werd in 1666 besloten om de „boomen aan de Zuid en Zuidoostzijde van de kerk te doen rooien en verkoopen.

„Toen HOBEBEMA alzoo zijn beroemd werk schilderde, hadden in elk geval „de oude boomen reeds plaats gemaakt voor jonge. De Heer MIJS schrijft dan: „Ik ben overtuigd dat ieder deskundige mij zal toestemmen, dat het nieuwe „plantsoen in 1669 dus na 3 jaren tijd nog niet de hoogte kan bereikt hebben „die op de schilderij aangegeven wordt. Aldus de Heer MIJS.

„Bij een onderzoek van het schilderij, nadat het glas was afgenomen, in „een sterk licht, was mij trouwens gebleken, dat het derde cijfer niet de minste „overeenkomst had met de 6 er naast en wel als een 8 moet worden gelezen”¹⁾.

In elk geval blijft de schilderij dan toch de *énige* van HOBEBEMA *die een later jaartal dan 1669 draagt*.

Nu nog eenige nieuwe gegevens over den schilder en diens familie.

Uit een Acte van 18 Mei 1680 bleek mij dat JAN FRAPPÉ (de oude, vader van HOBEBEMA's boozen schoonzoon) was „de directie hebbende over den „Impost van de wijnen.” Dus waarschijnlijk een hooger ambtenaar dan HOBEBEMA die roeier was.

De zoon was goudsmid, hetgeen blijkt uit de volgende huwelijksaanteekening:

Den 14 November 1692 compareerden JOHANNES FRAPPE de Jonge van Amsterdam, goutsmit, oud 27 jaren, op de Haerlemmerdijk, geassisteert met zijn vader JOHANNES FRAPPE. en PIETERNELLA HOBEBEMA van Amsterdam, oud 19 jaren in de Konynestraet, geassisteert met haer vader MEYNDERT HOBEBEMA. Versoekende hare drie Sondaagse uytroepinge etc.

Zij teekent: PIETERNEL HOBEBEMA.

In margine: Acte verleent den 30 November 1692. Dese personen syn op den 30 November 1692 tot Buyskloot getrouwt.

¹⁾ Dit laatste kan schrijver dezes nog niet beaamen.

Wij hebben gezien, dat kort na het huwelijk de zaak met zijn vriendinnetje JANNETJE VAN VELSEN zou „afgemaakt” worden, in het bijwezen der beide schoonvaders. Inderdaad is dit gebeurd; een acte van 6 Oct. 1692 voor Not. S. FRAES verleden, geeft hiervan een verslag. JAN FRAPPÉ de Jonge verklaart, dat hij bij JANNETJE VAN VELSEN, ongetroude dochter twee kinderen geteeld heeft. Zij willen niet trouwen, „om redenen haer daertoe moverende.” Binnen zes weken zal FRAPPÉ aan „JANNETJE f 150.— ééns voor al, over kraamkosten, „alimentatie van de kinderen enz. ter hand stellen waarmede alle pretentiën van „haar op hem sullen wesen doot en te niet.” JAN FRAPPÉ de oude en HOBBEA blijven borg voor dit bedrag. JAN FRAPPÉ de Jonge betaalt volgens aantekening onder de Acte 28 Nov. 1692 aan JANNETJE f 25 : 4 stuivers.

En 18 Dec. 1692 betaalt de arme MEIJNDERT HOBBEA „voor rekeningh „van JAN FRAPPÉ de Jonge f 125.— waarmede JANNETJE VAN VELSE” zich geheel voldaan verklaart.

Wij hebben het verdere drama kunnen volgen.

Reeds in Juni 1698 lieten JAN FRAPPÉ en JANNETJE VAN VELSEN zich in den Haag als burgers inschrijven en deden den eed. Hier wachtte het paar den dood van de arme PIETERNELLA HOBBEA af. Nauwelijks had zij de oogen gesloten of reeds 11 Augustus 1706 vinden wij in de Haagsche Trouwleggers het huwelijk vermeld van JAN FRAPPÉ, weduwnaar, met JANNITGE VAN VELSEN, jonge doghter, beyde geboren van Amsterdam, wonende alhier. Er achter staat, weer doorgehaald:

Rest bewijs op des bruydegoms kint. De bruydegom bewijst sijn kint 25.. rest bewijs van bruydegoms moeder. Is gebleecken.

Toen JANNETJE dood was, hertrouwde FRAPPÉ nog in de groote kerk van 's-Gravenhage met WILHELMINA VERWEY, wede van CHRISTIAAN DE MEY op den 22 Juny 1721.

Het is zeer mogelijk, dat alle narigheden met zijn schoonzoon HOBBEA's einde verhaast hebben. Wij zagen dat hij in 1708 een testament verleed waarin hij zijn vertrouwen uit in FRAPPÉ's vaderlijke zorgen voor zijn echte dochter EMERENTIA. Even voor HOBBEA's dood moet er echter weér iets gebeurd zijn wat den ouden grootvader naar het stadhuis deed ijlen om voor schepenen — 13 September 1709 — te kennen te geven¹⁾:

„dat hy genootzaekt zynde proces te moveren voor den Ed. Achtb. „gerechte van 's-Gravenhage tegens JAN FRAPPÉ, die alvorens te antwoorden, „sustineert dat de comparant zal hebben te stellen cautie voor de kosten die in

¹⁾ Schepenen-minuutregister, Amsterdam.

„cas de comparant zijn gemelte proces met de kosten mocht comen te verliesen
„door hem FRAPPÉ zoude zijn gedaen, zoo compareerden ten dien eynde mede
„voor ons schepenen HARMANUS HAAKMAN, medeburger en wynroeyer alhier en
„YDROP DECKER, wijnverlater, verclarende onder renuntiatie etc..... zigh
„selfs te stellen als borgen, omme de voorschreven kosten in cas als boven, als
„eygen schuld..... te voldoen. indien de voorn. comparant (HOBBEMA) van
„des te doen in gebreeke mocht komen te blijven. Hier vooren verbindende alle
„hunne goederen etc.”

9 Oct. 1709 verklaart MEIJNDERT HOBBEMA, wijnroeyer, voor Not. S. FRAES, dat hij een proces heeft begonnen tegen JAN FRAPPÉ te 's-Gravenhage. Deze heeft, vóór hij wilde antwoorden, cautie voor de kosten aangevraagd. HOBBEMA belooft nog eens, die kosten te zullen betalen indien 't gerecht van den Haag dit mocht eischen.

Enkele weken later droeg men HOBBEMA op hoogst eenvoudige, haast armelijke wijze grafwaarts.

